

MAREK JAKOUBEK: "V BULHARSKU NÁM S HRDOSTÍ ŘÍKALI 'ČEŠI', TADY S POHRDÁNÍM 'BULHAŘI'". OBYVATELÉ VOJVODOVA V BULHARSKU A NA JIŽNÍ MORAVĚ

Jakoubek, M. (2021) "V Bulharsku nám s hrdostí říkali 'Češi', tady s pohrdáním 'Bulhaři'". Obyvatelé Vojvodova v Bulharsku a na jižní Moravě. Brno: CDK, 197 s.

Anna Jagošová

V druhé polovině roku 2021 vyšla v Etnologické řadě brněnského nakladatelství Centrum pro studium demokracie a kultury již šestnáctá kniha¹ sociálního antropologa Marka Jakoubka. Touto monografií navázal na svůj dlouholetý odborný zájem o Čechy spojené s bulharským Vojvodovem. Marek Jakoubek se problematikou české menšiny v jediné české vesnici v Bulharsku zabývá přes 20 let.² Vedle tohoto odborného zájmu se Jakoubek věnuje především formou terénních výzkumů romskému/cikánskému etniku a dále teoretickým otázkám oboru, jako je například koncept etnicity.³

Monografie, s názvem odkazujícím na dvojí nahlížení na obyvatele Vojvodova, navazuje na předchozí publikace o české menšině v Bulharsku vydané v našem prostoru. Rozhodně neotevívá nové téma, ale spíše přidává svou trošku do mlýna k informacím již publi-

kovaným samotným autorem publikace, ale i dalšími antropology, etnology nebo balkanisty. Vedle Jakoubka se touto problematikou zabýval například slavista Vladimír Penčev nebo přední český balkanista Václav Štěpánek. Přestože se může zdát, že je Vojvodovo a jeho česká minulost a současnost popsána natolik podrobně, že už není takřka žádná možnost, jak na toto téma nahlížet jinou optikou, Jakoubek zřejmě jako první ve své monografii pracuje výhradně s archivními materiály. Tedy s typem pramenů, o který se antropolog nebo etnolog zkoumající živé etnikum⁴ v tomto rozsahu – celá monografie – zpravidla opírá jen zřídka. Právě v tom může být to ono, proč na tuto Jakoubkovu⁵ monografii o Vojvodovu pohlížet jako na přínosnou, vybočující ze stávající produkce.

¹ Jde o součet všech literárních počinů, tedy monografií, za kterými Jakoubek jako autor stojí sám i těch, na kterých se spoluautorsky podílel.

² Z velké části společně s antropoložkou a zároveň životní partnerkou Lenkou J. Budilovou.

³ Například v publikaci *Teorie etnicity. Čítanka textů* (vydáno 2016) nebo společně s T. H. Eriksenem v *Ethnic groups and boundaries today. A legacy of fifty years* (vydáno 2019).

⁴ O vojvodovských Čechách již nelze s naprostým přesvědčením hovořit jako o živém etniku – zpravidla lze pracovat s potomky původních českých obyvatel v Bulharsku (pověsti přesídlených zpět do Československa). I tak se ale nejedná o typický příklad, kdy je potřeba se spoléhat výhradně na výzkum založený na archivních materiálech.

⁵ Jakoubek již publikoval na sledované téma monografie *Vojvodovo – historie krajské obce v Bulharsku* (2010), *Vojvodovo – Kus česko-bulharské historie* (2012), *Vojvo-*

Publikace je založena na množství různorodých písemností, které jako pomyslná červená nit spojuje téma Češi ve Vojvodovu a jejich částečně nucené přesídlení zpět do staré vlasti v období těsně po druhé světové válce a v 50. letech. Každý z textů je publikován v původním znění a je opatřen prologem – informací o tom, jaký text následuje a proč je do výboru zařazen právě tento – a ediční poznámkou, kterou můžeme chápat jako Jakoubkův výklad daného archivního pramene, poznámky k němu, různá dovysvětlení konkrétních pasáží nebo také zdroj informací o původu publikovaného materiálu. Některé z textů jsou knižně publikovány vůbec poprvé. Většina již byla publikována formou studií a článků, za nimiž stojí autor publikace, Marek Jakoubek. V jedenácti kapitolách nahlížíme společně s autory jednotlivých textů, vzpomínek a zápisků na obyvatele Vojvodova jedenáctkrát jinak – vždy očima (jak se také každá z kapitol přímo jmenuje) někoho z aktérů. Ať je to český učitel nebo velvyslanec, metodistický kazatel, či bulharská novinářka. Není opomenut ani pohled vojvodovských Slováků, kteří společně s Čechy tvořili v této bulharské oblasti jak kulturně, tak společensky významnou národnostní menšinu. Tématem, které spojuje takřka všechny kapitoly, je přestěhování/přesun/transport⁶ krajanů zpět do Československa a potřeba zdůraznit, jaké příkoří se jim takto stalo – ať už finanční,⁷ či sociální.⁸ Některé texty apelují na nutnost omluvit se vojvodovským Čechům za tento „odsun“ stejně jako sudetským Němcům po 2. světové válce.

Výhodou této publikace o Česích z Vojvodova je bezesporu její různorodost v tom smy-

---

dovo – *Historie, obyvatelstvo, migrace* (2012), *Vojvodovo – Identity, tradice a výzkum* (2013) a množství odborných článků a studií.

⁶ Všechny termíny jsou v monografii použity, jen různými autory v různých textech.

⁷ Finanční obnosy uložené v bance se k jejich majitelům zpravidla po přestěhování do Československa už nikdy nedostaly.

⁸ Vojvodovští Češi nebyli mezi místními (například na jihu Moravy) příliš populární. Až druhá nebo třetí generace se zapojila do života dané obce bez předsudků místních.

slu, že nabízí pohled na již známou problematiku z několika různých úhlů. Publikace je spíše čítankou s prologem a edičními poznámkami ke každé z částí než tím, co si typicky představujeme pod odbornou publikací zakládající se především na výkladu. Právě forma čítanky nejlépe odpovídá směsici spíše nesourodých textů, které navíc pocházejí z různého časového období.⁹ Jako minus se může jevit fakt, že Jakoubek většinu textů již publikoval jako studie, tudíž nejde o původní edici textů připravenou právě pro tuto monografii. Tento argument ale opět pomyslně shodí ze stolu zřejmě původní záměr připravit čítanku archivních textů o Vojvodovu.

Co se týče jazykové stránky publikace, setkáváme se s množstvím původních nebo v různé kvalitě přeložených textů na straně jedné, některé jsou ve „vojvodovštině“.¹⁰ Na straně druhé je to Jakoubkův prolog a ediční poznámky. K jazyku autora lze říct, že jeho populárně-naučný písemný projev zpřístupňuje monografii tohoto zaměření takřka všem, kterým je sledované téma blízké. Naopak náročnější mohou být části překladové nebo od původních autorů, neboť se v nich mísí různé formy češtiny – přes zmíněnou „vojvodovštinu“, přes češtinu konce 19. století, obecnou češtinu s množstvím chyb¹¹ až po spisovný jazyk.

Závěrem můžeme říci, že publikace *V Bulharsku nám s hrdostí říkali „Češi“, tady s pohrdáním „Bulhaři“*. *Obyvatelé Vojvodova v Bulharsku a na jižní Moravě* je jedním z příspěvků ke sledování českých krajanských menšin v zahraničí a jejich návratu do vlasti. I přesto, že je založena především na archivních materiálech a věnuje se látce již probádané, jako soubor – čítanka – textů doplňující stávající poznání jistě dobře obstojí.

⁹ Nemůžeme říci, že se jedná například o texty pocházející z jednoho desetiletí.

¹⁰ Forma českého jazyka používaná Čechy ve Vojvodovu.

¹¹ Především u kapitol založených na emailové komunikaci autora s pamětníky je u pamětníků jasně patrná často nepříliš dobrá znalost gramatiky a syntaxe českého jazyka. Což je ale jednoznačně součástí jejich výpovědi a i jazyk, který dotyčný používá, velmi dobře poslouží jako část pramene hodna analýzy.